

LENIN A VOJENSTVO

V posledných mesiacoch sa vrac a vracujeme k prácam V. I. Lenina. Azda to nie je len preto, že slávime storočnicu tohoto veľkého mysliteľa. Ak by tomu tak bolo, potom by to bolo len nové svedectvo o tom, že leninský štýl práce je nám z leninizmu najvzdialenejší.

Súčasný návrat k Leninovmu dielu je

predovšetkým výrazom boja proti tým re-negátom, ktorí v minulých rokoch chceli dokázať, že leninizmus nie je dosť „európsky“. Od toho bol potom už len krôčik k takým „aplikáciám“, že ani socialistická vojenská veda, ktorej základy formuloval práve Lenin, nie je „šitá“ na armády s európskou tradíciou.

— • —

V Leninovom diele zaujímajú vojenské otázky významné miesto. Sú verným odrazom doby, keď otázky ozbrojeného ná-sillia patrili k najnaliehavejším otázkam revolučného hnutia proletariátu. Meno V. I. Lenin je bezprostredne späté s formovaním základov vojenského umenia a vojenskej organizácie proletariátu — s umením viesť ozbrojené povstanie proletariátu. S jeho menom je spojený aj vznik teórie a praxe ozbrojenej obrany socialistického štátu — s vytvorením socialistickej vojenskej vedy, ako systému znalosti zákonitostí prípravy a vedenia vojny na obranu socialistického štátu. Preto je aj rozsah riešených vojenských otázok v prácach V. I. Lenina veľmi široký.

Navyše Lenin skúma vojenské otázky v prísnej závislosti na najvlastnejších základoch, z ktorých vyvierá a na ktorých spočíva vojenská moc.

Pravda, príčiny, prečo sa Leninovmu vojenskoteoretickému odkazu venovala taká pozornosť, akú si toto vojenskoteoretické dedičstvo zasluhuje, sú aj staršieho dátá. Spomeňme tu najmä negatívny vplyv odpovede J. V. Stalina na list plukovníka Razina,¹⁾ v ktorej okrem iného píše: „Na rozdiel od Engelse nepokládal

¹⁾ Dňa 30. 1. 1946 se profesor Razin obrátil listom na J. V. Stalina, v ktorom ho žiada o vyjadrenie k Leninovmu hodnoteniu Carla van Clausewitz. Stalin v odpovedi hodnotí chybné nie len Clausewitz, ale predovšetkým Leninovu vojenskú činnosť a jeho znalosti o vojenstve vôbec.

se Lenin za znalce vojenství... Za občanské války nabádal Lenin nás, tehdy ještě mladé soudruhy z ÚV, abychom důkladně prostudovali vojenství. Pokud jde o něho samého, přímo nám prohlásil, že pro něho už je pozdě na to, aby studoval vojenství.²⁾ Nakonec sme mali veriť a verili, že Lenin, ktorý stál na čele strany a štátu v čase, keď sa o jeho existencii rozhodovalo vojenskými prostriedkami, nerozumel vojenstvu.

Je pravda, že Lenin o sebe prehlásil, že sa necíti byť znalcom vojenstva. Nože, aj Sokratés o sebe prehlásil: „Viem, že nič neviem,“ ale pritom to bol veľký starogrécky mysliteľ a filozóf. Aj Napoleon, jeden z najväčších majstrov tzv. ničivej stratégie, prehlásil, že vo vojne pozná len tri veci: každý deň pochodovať desať míľ, bojovať a odpočívať. Skutočnosť však bola iná.

O tom, že Lenin vojenstvo nielen hlboko študoval, ale vojenstvu aj rozumel a vojenskú moc obratne využíval ako nástroj politiky, svedčí nielen víťazstvo mladej sovietskej republiky v občianskej vojne a v zahraničnej vojenskej intervencii, ale najmä jeho nesmrteľné dielo.

Lenin pristupoval k štúdiu vojenstva ako politik a štátnik a nie ako vojak-

profesionál. To sa odráža v tom, že vojenské otázky rieši vždy prísne so zreteľom k potrebám politiky, v súvislosti s jej praktickými úlohami a nie z hľadiska vlastného, vnútorného mechanizmu ozbrojeného zápasu, ktorý zaujíma predovšetkým vojaka profesionála.

Preto sú vojenské otázky v Leninovom diele riešené nie samostatne, ako teoretický problém vlastný vojenskej vede, ale v desiatkach prác politickej povahy, aj napriek tomu, že niektoré sa zaoberajú len vojenskými problémami.

Preto je aj škála vojenských problémov, ktorými sa Lenin zaoberal, užasne pestrá, postihuje vojenstvo od najbežnejších otázok, od problému organizovanosti života jednotky až po najzásadnejšie otázky charakteru ozbrojeného zápasu, či problému strategického riadenia vojny. Celá tá obdivuhodná ľahkosť, s akou Lenin vyslovuje tézy vojenskej vedy, však má jedno nesporné zázemie, perfektnú znalosť epochy, v ktorej žil. Toto fundamentálne zázemie mu umožnilo tiež prirodzene formulovať črty vojen epoch imperializmu. Témy k charakteru vojen epochy imperialismu patria k najzávažnejším z tých, ktorými Lenin obohacuje vojenskú teóriu proletariátu.

— • —

K najzaslúženejším i najvýznamnejším Leninovým prácam patrí jeho teória imperialismu, ktorú rozvíja najmä v knihe „Imperializmus ako najvyššie štádium kapitalizmu“. Predovšetkým zásluhou tohto diela možno leninizmus definovať ako marxizmus epochy imperialismu. Lenin ukazuje v tomto diele, ako nebývalý rozmach výrobných síl a postupná koncentrácia výroby priviedla kapitalizmus z obdobia voľnej konkurencie do jeho najvyššieho a posledného štádia — monopolného — do imperialismu. Ako vieme, klasifikuje Lenin imperialismus piatimi základnými črtami:

²⁾ J. V. talin — ÚV — VKS (b): O otázkách historie, Praha 1950, str. 52;

1. Koncentrácia výroby a kapitálu vytvorila monopoly, ktoré majú určujúcu úlohu v hospodárskej sfére.

2. Priemyslový a bankový kapitál splynuli a takto sa vytvorila finančná oligarchia.

3. Rozhodujúci význam vo vývoze nadobúda vývoz kapitálu, ktorý dosahuje neobyčajný rozmach.

4. Vznikajú medzinárodné monopolistické zväzy, ktoré usilujú o rozdelenie sveta.

5. Teritoriálne rozdelenie sveta medzi najsilnejšími kapitalistickými mocnosťami však bolo už vykonané.

Tento zásadný prelom vo vývine kapitalizmu vytvoril svojimi dôsledkami aj no-

vé podmienky vedenia vojny. Rozvoj výrobných síl v druhej polovici devätnásteho storočia vyvolal závažné zmeny v materiálnotechnických podmienkach vedenia ozbrojeného zápasu. Rýchlo sa rozvíjal priemysel, vrátane ťažkého. Na svetovú scénu vstúpili Krupp, Manlicher, Nagant, Mauser, ale aj Škoda a stovky ďalších.

Nastal nebývalý rozvoj vedy, priamo explózia vynálezov, od dynamitu až po bezdymný strelný prach, od kresacej pušky cez kapslovky, až po zásobníkovú opakovačku s kovovými nábojmi. Použitie bezdymného strelného prachu a jednotnej kovovej nábojnice vytvorilo technické predpoklady pre skonštruovanie rýchlopalných zbraní, vrátane guľometu. Delá dostali nielen rýhované oceľové hlavne, ale aj klinové závery a brzdovratné zariadenie. To všetko umožnilo strieľať rýchlejšie, presnejšie a na väčšiu vzdialenosť. Ak v roku 1909 strieľali už z 42 cm mážiča 930 kg granáty do vzdialenosti 14 km, potom 23. 3. 1918 už padali nemecké granáty na Paríž zo 128 km vzdialenosti. Dráhu strely skúmala už matematika a fyzika — vznikla balistika.

Len čo sa začala využívať železničná sieť na dopravu vojsk i materiálu, dokončil Karel Benz (1879) svoje motorové vozidlo, ktoré nebolo už závislé na koľajniciach. Nedlho po tom udivil svet F. A. Blinov svojim „samochodom“ (1889) s húsenicovým pásom, ktorý nebol závislý na cestách. Takto vznikli predpoklady motorizácie armády. Siemens, Tesla, Popov, Branley, Marconi, Hertz, Armstrong a ďalší, „dali“ armádam spojovacie prostriedky. To všetko zmenilo možnosti mobilizácie, sústreďovania, rozvíjania, zásobovania, ale aj velenia a riadenia vojsk. Rýchlosť sa stala jednou z najobávanejších zbraní.

Úroveň priemyslu stále viac vplýva na technické vybavenie armád. Na počiatku nášho storočia vzrástli prudko náklady na udržiavanie ozbrojených síl, najmä sa zvyšoval podiel výdavov na vojenskú techniku. Ak všeobecné výdaje Nemecka vo vojne v roku 1870—71 na nákup vojenskej

techniky neprevýšil ani 13—15 % všetkých výdavov, v rusko-japonskej vojne 1904—05 sa tento podiel zvýšil už na 25 % a v I. svetovej vojne činil dokonca už 60 %.³⁾

Zmenil sa význam ekonomického činiteľa vo vojne. A práve dôkladná znalosť rozvoja imperialismu dovolila V. I. Leninovi poznávať rozhodujúce väzby medzi ekonomikou a vojnou. Nielen to, Lenin videl aj spojitost medzi vojenskou organizáciou krajiny a celou substanciou národa. V ekonomike videl Lenin zdroj moci a v jednote frontu a zápolia — pevného zorganizovaného zápolia — videl zdroj neporaziteľnosti krajiny.

Lenin pochopil, že éra vojen vedených len s vopred pripravenými zásobami skončila definitívne práve tak, ako skončila éra, keď viedli vojnu žoldnieri alebo predstavitelia kasty, napolo odtrhnutej od ľudstva. Jeho memento znie: vojny vedú teraz národy!

Ekonomické možnosti boli vždy najhlubším výrazom vojenskej moci, pretože koniec koncov vyjadrovali v neposlednom rade aj možnosti výstavby armády čo do jej kvantity i kvality. Najmä preto sa vojny v minulosti viedli prevážne málo početnými armádami, odohrávali sa na malom priestore a ich osud bol rozhodnutý zvyčajne v jedinej bitke. Vojská vstupovali do boja v zovretých zostavách. Formy a spôsoby bojovej činnosti silne obmedzovali možnosti slobodného prejavu vôle a citov bojovníka.

Vo vojnách epochy imperialismu, ako ukazuje Lenin, dochádza v dôsledku rozvoja výrobných síl i potreby nahradiť obrovské straty na fronte k početnému rastu armády. Všeobecná branná povinnosť sa stáva bežným spôsobom dopĺňovania pravidelných masových armád. Triedne poslanie buržoázných armád sa dostalo do rozporu s triednym zložením masy vojsk. Navyše si však nová bojová technika vynútila aj nové, rozčlenené bojové zostavy, ktoré čoraz viac umožnili slobod-

³⁾ Lagovskij, A. N.: Strategie a ekonomika, Praha 1959, str. 13—14;

nejšie prejavíť vôľu i triedne ctenie bojovníkov.

Vo vojnách epochy imperializmu, ukazuje V. I. Lenin, nevystupuje len vojak ako účastník vojny. V dôsledku prechodu ekonomiky na vojnovú výrobu sa stierajú rozdiely medzi frontom a zápolím. Zápolie sa stalo nielen zdrojom moci vlastnej armády, ale aj objektom nepriateľskej armády. Národy vedú vojnu, ako hovoril Lenin, ale národy aj trpia vojnou „... a preto dnes obzvlášť zreteľne vystupuje významná vlastnosť vojny — totiž v praxi, pred očami desiatok miliónov ľudí odhaľuje nesúlad medzi ľudom a vládou (buržoáznu — poznámka J. L.)...“⁴⁾ Lenin tu ukázal, že XX. storočie sa stáva jednou z najdôležitejších zbraní nielen rýchlosť, ale aj ideológia, ktorá sa za určitých okolností môže stať najničivejšou zbraňou vo vojnách epochy imperializmu.

Vojny epochy imperializmu sa dotýkajú samotných ekonomických a politických základov krajiny, ktorá vojnu vedie. Preto sa pre Lenina stali ekonomické a politické základy štátu osou jeho vojenského usilovania.

Ak Lenin hovorí o masových armádach vojen epochy imperializmu ako o základnom predpoklade víťazného vedenia vojny, neodtrháva masu živej sily od materiálo-technických podmienok. Zatiaľ čo na jednej strane hovorí o tom, že vojny vedú

národy, zdôrazňuje ihneď v zápatí, že „ničaká vytrvalosť, nijaká fyzická sila, nijaká početnosť a zomknutosť masového boja nemôže zaručiť prevahu v období rýchlopalných malokaliberných diel, guľometov, zložitého technického loďného zariadenia, rojnicového systému v pozemných bojoch.“⁵⁾

Tu Lenin ukazuje na charakteristickú črtu vojen epochy imperializmu — na vzrastajúci vplyv vedecko-technického potenciálu, ktorý nie je možné nahradiť hrubou fyzickou silou masových armád. Lenin videl vzájomný vzťah masovosti armády a jej technickej vybavenosti v jednote, keď jedna stránka nemôže existovať bez druhej.

Keď Lenin charakterizuje imperializmus ako najvyššie štádium kapitalizmu, označuje toto obdobie ako obdobie už rozdeleného sveta. Nerovnomerný vývin imperializmu núti tieto krajiny k novému rozdeleniu. To vedie k formovaniu vojensko-politických zoskupení a vojna nadobúda koaličný charakter. Vojna „za rozdelenie koristi kapitalistov,“ píše Lenin, „bude nielen v úplnom rozpore s vymoženosťami najmodernejšej civilizácie a kultúry, ale že môže viesť a že nevyhnutne povedie k podkopaniu samotných podmienok existencie ľudskej spoločnosti. Pretože v dejinách prvý raz uplatnia obrovské vymoženosti techniky v takom rozsahu, tak ničivo a s takou energiou na masové vyhubenie miliónov ľudských životov.“⁶⁾

— * —

Keď bol Lenin, po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii a v čase občianskej vojny a vojenskej zahraničnej intervencie, postavený pred konkrétne úlohy obrany mladého proletárskeho štátu ozbrojenou silou, dokázal nezmluvavo a rozhodne presadzovať ním formulované princípy do praxe vojny. Tu ukázal, že Lenin nie je len skvelým vojenským teoretikom, ale aj praktikom.

⁴⁾ Lenin, V. I.: Spisy, zv. 8, Bratislava 1957, str. 41;

⁵⁾ Lenin, V. I.: Spisy zv. 8, Bratislava 1957, str. 42;

⁶⁾ Lenin, V. I.: Spisy zv. 27, Bratislava 1954, str. 378;

aj zhoršených podmienok a varoval pred nebezpečím frázerstva.

V tom čase písal Lenin v tlači: „Revolučné strany, ... mnoho ráz už v dejinách ochoreli na revolučné frázerstvo a zahynuli na túto chorobu... Nech vie každý: kto je proti okamžitému, hoci aj krajne ťažkému mieru, ten prispíva k záhube sovietskej moci.“⁷⁾

Situácia sa v strane v tejto otázke vyhrotila natoľko, že V. I. Lenin bol nútený na zasadnutí ÚV strany 23. 2. 1918 proti revolučným frázerm, ktorí boli vo väčšine, ultimatívne prehlásiť, ak nepristanú na jeho návrh, odíde z vlády a z ústredného výboru. Proti Leninovi sa postavil aj J. V. Stalin, ktorý navrhol pokúsiť sa opäť o rokovanie. Lenin na adresu Stalina prehlásil: „Stalin nemá pravdu, ak vraví, že nemusíme mier podpísať. Tieto podmienky podpísať musíme. Ak ich nepodepíšete, podepíšete tým pre sovietskemu moc do troch týždňov rozsudok smrti. Týmto podmienkami nebude sovietska moc dotknutá. Nemám ani tieň pochybnosti. Dávam ultimátum nie preto, aby som to odvolával. Nechcem revolučné fráze.“⁸⁾ Napokon Lenin svoj návrh, aj s podporou J. V. Stalina, presadil a mierová zmluva bola s veľmi ťažkými podmienkami uzavretá.

Nás zaujímajú predovšetkým vojenské motívy, ktoré viedli V. I. Lenina k rozhodnutiu uzavrieť mier. Leninovo vojenské zdôvodnenie nutnosti uzavretia mierovej zmluvy svedčí o jeho vynikajúcich znalostiach vojenstva. V článku „Na vecnú základňu“⁹⁾ podáva drvivú kritiku vtedajších vojenských odborníkov. Lenin tam píše: „... Zovšadiaľ prichádzajú telegramy, že ľud je pripravený brániť sovietskemu moc a bojovať do posledného chlapa.“ Iný postoj k vlastnej robotnícko-roľníckej moci sa nedal ani očakávať.

Ale iba nadšenie nestačí na vedenie vojny proti takému nepriateľovi, akým je

nemecký imperializmus. Lahkomyselný postoj k tejto **ozajstnej úpornej, krvavej** vojne by bol vrcholnou naivitou, ba až zločinom.

Vojnu treba viesť naozajstne, alebo ju neviesť vôbec. Stredná cesta tu nemôže byť...

Na **ozajstné** vedenie vojny je potreba pevné zorganizované zázemie. Nepriateľ okamžite zničí aj najlepšiu armádu, ak nebudú v dostatečnej miere ozbrojení, zásobení potravinami a vycvičení. To je také jasné, že to netreba vysvetľovať... Červená armáda je nesporné skvelý bojový materiál, avšak materiál surový, nespracovaný. Aby sa z nej nestala potrava pre nemecké delá, treba ju vycvičiť, zdisciplinovať...

Keď sa neskoršie ukázala vojna ako nevyhnutelná, potom dokázal V. I. Lenin do všetkých dôsledkov organizovať krajinu tak, aby v tejto úpornej previerke, nielen vojenských, ale aj ekonomických a politických potenciálov, vyšla mladá sovietská republika víťazne. „Keď sa raz vojna stala nevyhnutnou,“ píše Lenin, „treba dať všetko pre vojnu.“

Sovietska republika sa nachádzala v nepredstaviteľne ťažkých podmienkach. Priemyslová výroba nepredstavovala v roku 1917 ani 2 % svetovej priemyselnej produkcie a v roku 1920 dokonca klesla na pol percenta. Koncom roku 1918 mali bielogvardejci obsadené územie s veľmi dôležitými ekonomickými oblasťami, na ktorom bolo okolo 80 miliónov obyvateľov zo 142 miliónov bývalého carského Ruska.

Za tejto situácie vytýčil Lenin úlohu premeniť krajinu v jednotný vojenský tábor s prísnou centralizáciou moci. Celé zázemie sa podriaďovalo potrebám frontu. Do histórie vošlo toto obdobie ako obdobie „vojnového komunizmu“. Výroba i rozdeľovanie produkcie bolo prísne centralizované za účelom mobilizácie a racionalizácie materiálových zdrojov krajiny

⁷⁾ Lenin, V. I.: Spisy zv. 27, Bratislava 1954, str. 31–32;

⁸⁾ Dějiny občanské války SSSR 1917–1919, Praha 1980, str. 187;

⁹⁾ Lenin, V. I.: Spisy, zv. 27, Bratislava 1954, str. 64–65;

¹⁰⁾ Lenin, V. I.: Spisy, zv. 31, Bratislava 1954, str. 151;

pre jej vojenskú obranu. Vo svojej podstate to bola priama výmena produktov medzi mestom a dedinou mimoekonomickými nástrojmi. Vo vzťahu frontu a zázemia sa „vojnovým komunizmom“ odstranili všetky zbytočné medzi-

články a prekážky, vzťah medzi nimi sa stal bezprostredný. V dôsledku toho sa mohla vojenská stratégia opierať priamo o ekonomický potenciál krajiny a priamo vplývať svojimi požiadavkami na ekonomiku.

— * —

S menom a činnosťou V. I. Lenina je spätá slávna bojová cesta Sovietskej armády. Lenin stál u kolísky jej zrodu a riadil ju v ťažkých rokoch občianskej vojny a vojenskej zahraničnej intervencie. Obrana mladej sovietskej republiky ozbrojenou cestou postavila V. I. Lenina pred mnoho naliehavých a zásadných úloh ozbrojeného zápasu, ktoré dnes nachádzame rozpracované v jeho diele.

Jeho vojenskoteoretický odkaz je pre nás, najmä po rokoch nedávno minulých, veľmi živý a aktuálny. Stal sa nám nevyčerpatelným zdrojom myšlienkového bohatstva.



Drobné snahy malých štátů zůstat stranou, maloburžoazní přání být co nejdále od velkých bitev světových dějin, využít svého poměrně monopolního postavení k životu v zatuchlé pasivitě — to je objektivní společenská situace, která ideji odzbrojení může zajistit jistý úspěch a jisté rozšíření v některých malých státech. Tato snaha je ovšem reakční a spočívá veskrze na iluzích, neboť imperialismus tak neb onak zatahuje malé státy do víru světového hospodářství a světové politiky.